

ВИКЛИКИ Й ІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В КРИМУ ТА ДОНБАСІ: АНАЛІЗ ОЦІНОК ЗАРУБІЖНИХ АНАЛІТИКІВ І ЕКСПЕРТІВ

Микола Горбатюк

ЕКСПЕРТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ПРО СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В КРИМУ ТА НА ДОНБАСІ

У статті проаналізовано оцінки і прогнози аналітиків і експертів Республіки Молдова щодо анексії Криму Російською Федерацією, російсько-української війни на Донбасі, євроінтеграційних перспектив України та її місця і ролі у світі у нових геополітичних умовах. Зроблено короткий екскурс у діяльність молдовських аналітичних центрів, показано особливості їх функціонування.

Ключові слова: аналітичний центр, анексія Криму, війна на Донбасі, гібридна війна, євроінтеграція України.

Mykola Gorbatiuk. The Republic of Moldova Experts View on Modern Challenges and Integration Perspectives of Ukraine in the Context of Russian Aggression in the Crimea and Donbas. *The author analyses the estimations and forecasts done by the Republic of Moldova analytics and experts concerning the annexation of the Crimea by the Russian Federation, the Russian-Ukrainian war in the Donbas, European integration prospects of Ukraine, the place and role Ukraine plays in the new geopolitical conditions. He briefly excurses into the activities of Moldavian think tanks, outlines their functioning specificity; and researches the attitude the.*

Key words: think tank, annexation of the Crimea, war in the Donbas, hybrid war, eurointegration of Ukraine.

Горбатюк Микола Володимирович – кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу соціально-політичної історії Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

Анексія Криму Росією і розпалювання нею збройного конфлікту на Донбасі призвели до порушення геополітичного балансу у регіоні та світі і викликали значний резонанс у середовищі політиків і експертів. Особливий інтерес до ситуації, що склалася, виявили найближчі сусіди України і країн СНД, які внаслідок своєї географічної близькості до Росії чи входження до зони її геополітичних інтересів почали всерйоз оцінювати ризики ведення проти них гібридної війни. Особливий інтерес до українського досвіду виявили аналітичні центри Республіки Молдова (РМ), зважаючи на наявність подібних проблем – існування Придністров'я, потужної російської пропаганди та стимулювання сепаратистських настроїв у середовищі гагаузів і болгар – національних меншин, які компактно проживають в Автономному територіальному утворенні (АТУ) Гагаузія і Тараклійському районі.

Відповідно до найбільш впливового рейтингу «Global Go To Think Tank Index Report», який складає Пенсильванський університет за програмою «Think Tanks and Civil Societies Program (TTCSP)» [1], станом на 2016 р. у Республіці Молдова функціонувало 9 аналітичних центрів. Якщо порівнювати країну з іншими державами Південно-Східної Європи та пострадянського простору, то за кількісними показниками Республіка Молдова близька до таких держав, як Хорватія (11), Латвія (11), Киргизстан (10), Казахстан (8) та Узбекистан (8). Жоден із «мозкових центрів» РМ не увійшов до списку 175 провідних світових «мозкових центрів» (Top Think Tanks Worldwide) рейтингу «2016 Global Go To Think Tank Index Report»*. Утім, молдавський Institute for Public Policy (IPP) у 2016 р. посів 67-ме місце з 90 у Top Think Tanks in Central

* З-поміж пострадянських країн у рейтингу були присутні: Carnegie Moscow Center, РФ (24-ге місце); Institute for World Economy and International Relations (ІМЕМО RAS), РФ (31-ше місце); Razumkov Centre, Україна (56-ге місце); Moscow State Institute of International Relations (MGIMO), РФ (124-ге місце); Center for Strategic Studies (SAM), Азербайджан (128-ме місце); Lithuanian Free Market Institute (LFMI), Литва (137-ме місце); Center for Economic and Social Development (CESD), Азербайджан (152-ге місце); Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development (CIPDD), Грузія (171-ше місце) і Centre for Geopolitical Studies (GEOPOLITIKA), Литва (173-ге місце).

and Eastern Europe [2, p. 66] та 55-те місце з 65 у Top Education Policy Think Tanks [2, p. 79]. І хоча у Республіка Молдова не має всесвітньо визнаних аналітичних центрів, їх кількість і якість є достатньою, враховуючи площу країни, кількість її населення і внесок у світовий ВВП.

У Республіці Молдова діє низка аналітичних центрів, переважно проєвропейського спрямування. Зокрема, Асоціація за демократію через участь (Asociația pentru Democrație Participativă – ADEPT), Інститут публічної політики (Institutul de Politici Publice – IPP), Expert-Grup, Інститут розвитку та соціальних ініціатив «Вііторул» (Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale «Viitorul»), IDIS «Viitorul»), Асоціація для ефективного та відповідального управління (AGER), Асоціація зовнішньої політики Республіки Молдова» (Asociația pentru Politică externă din Moldova, APE), Центр стратегічних досліджень та реформ (Centrul de Investigatii Strategice si Reforme, CISR); Інститут політичних консультацій та аналізу «Politicon», Асоціація незалежної преси, Співтовариство WatchDog, Центр аналізу та запобігання корупції, Інформаційний центр з прав людини, Центр з питань політики та реформ, Центр розвитку партнерства, Інститут європейських політик та реформ.

Провідним think tank Республіки Молдова у сфері проведення соціологічних досліджень є Центр соціальних досліджень та маркетингу «CBS-AXA» (Centrul de investigații sociologice și marketing «CBS-AXA»).

Особливістю діяльності think tanks є те, що станом на 2017 р. у РМ не було жодного спеціалізованого центру з інформаційного забезпечення роботи вищих органів державної влади. Правда, у 2006–2013 рр. діяв створений за ініціативи Міністерства економіки і торгівлі РМ ЗАТ «Центр із забезпечення продуктивності і конкурентоспроможності в Молдові». Завданням центру було забезпечення органів влади інформацією економічного, а не суспільно-політичного характеру [3; 4].

Незважаючи на думку російських дослідників, що «характерною рисою... приватних аналітичних центрів є їх украй обмежений штат, який нараховує не більше 3–5 наукових співробітників» [5, с. 36], штат провідних аналітичних центрів є

доволі значним – у середньому 12–25 співробітників, що разом із залученням сторонніх експертів дозволяє регулярно видавати якісний аналітичний продукт.

Одним із головних аналітичних проєктів, що реалізується у Республіці Молдова, є вивчення суспільної думки «Barometer of Public Opinion in Moldova». Дослідження проводиться Інститутом публічної політики спільно з Центром соціальних досліджень та маркетингу «CBS-AXA» і фінансово підтримується SOROS Foundation Moldova. Про серйозність проєкту свідчить те, що ним керує Рада, яку очолює директор ІРР Аркадія Барбарош'є, а її членами є науковий співробітник Центру соціології та соціальної психології Інституту правових та політичних досліджень Академії наук Молдови Людмила Малкоці, директор ADEPT Ігор Боцан, директор Інституту політичних консультацій та аналізу «Politicon» Анатол Церану, науковий співробітник Інституту історії Академії наук Молдови Віктор Ціубау.

Низку аналітичних центрів створено проросійськими організаціями з метою збереження цивілізаційного впливу Росії на місцеве населення та поширення в інформаційному просторі Молдови матеріалів про інтеграційні процеси на євразійському просторі. Зокрема, це експертний клуб «Стратегія Молдови, Інформаційно-аналітичний правовий центр при Координаційній раді російських співвітчизників в РМ, Інститут дипломатичних, політичних досліджень і питань безпеки та Вища антропологічна школа [5, с. 36–37]. Ці організації у своїх заявах фактично дублюють риторику російських ЗМІ [6; 7], а їх співробітники беруть активну участь у програмах підконтрольного РФ НТВ-Молдова та коментують події на російських електронних ресурсах, таких як kr.md і sputnik.md.

«Мозкові центри» Молдови активно відреагували на російську агресію проти України. Відразу після анексії Криму Асоціація зовнішньої політики (АРЕ) випустила заяву «Про засудження військової агресії Російської Федерації в Україні» [8]. Члени АРЕ назвали цю акцію «військовою агресією без попередження, яка має на меті дестабілізувати ситуацію в Україні та регіоні, заохотити сепаратистські рухи та незаконне захоплення Російською Федерацією частини території України, а також перешкодити європейському шляху нашого сусіда». Асоціація констатувала, що РФ

порушила положення Статуту ООН, Гельсінський Заключний акт ОБСЄ, а також зобов'язань Російської Федерації щодо поваги суверенітету та територіальної цілісності України, ухвалених підписанням Будапештського меморандуму у 1994 р. та двостороннім Договором про дружбу, співробітництво та партнерство з Україною 1997 р. На думку експертів, Росія здійснила спробу перегляду існуючих європейських кордонів під помилковим приводом захисту прав російських меншин на пострадянському просторі, використавши при цьому ті самі методи, що вперше були застосовані у Придністровському регіоні Молдови 22 роки тому [8].

АРЕ засудила рішення Ради РФ від 1 березня 2014 р., в якому було схвалено можливість використання російської військової сили на території України; спробу Державної Думи РФ змінити Конституцію РФ, щоб дозволити анексію територій сусідніх країн на підставі можливого місцевого референдуму або вимоги з боку місцевої влади, яка організувала цей референдум, а також закликала міжнародних акторів – ЄС, США, НАТО, ОНУ, ОБСЄ – невідкладно вжити заходів для припинення військового втручання Російської Федерації в Україну та стабілізації регіону з використанням політичних та дипломатичних підходів, а також адекватних економічних та фінансових санкцій [8].

Виконавчий директор Асоціації за демократію через участь (АДЕРТ) І. Боцан вважав, що справжнім мотивом Росії під час анексії Криму було прагнення не допустити просування ЄС і НАТО на територію колишнього СРСР, і для досягнення цієї мети РФ створює проблемні держави, такі як Республіка Молдова, а тепер уже і Україна. Експерт був першим, хто ввів термін «придністровізація» України. На його думку, це «перетворення України на щось подібне до того, що ми маємо в Республіці Молдова. Конфлікт увійде в латентну фазу, яка буде відбирати силу-силенну часу і енергії у Києва і у європейських партнерів. І ми знаємо про ті проблеми, з якими стикається Молдова, коли йдеться про реалізацію Угоди про асоціацію, в умовах, коли Придністровський регіон має іншу позицію. Те, що відбувається в Україні, є більш серйозним, тому що це країна з 45-мільйонним населенням, країна з вічними проблемами, яка лежить у самому серці Європи». На його переконання, Україна через анексований Крим і конфлікт на

Донбасі, як і Молдова через Придністров'я, не зможуть сподіватися на повну інтеграцію в європейський простір, тому що ЄС уже має приклад Кіпру і не бажає бачити в своєму складі ще одну подібну державу. Це ж стосується і членства в НАТО: Альянс не приймає до свого складу країни, які перебувають у стані військового конфлікту або мають неконтрольовані території [9]. Аналітик заперечував можливість федералізації України, передбачаючи укріплення кордону вздовж Донецької і Луганської областей у разі отримання допомоги США і Європейського Союзу [10].

Директор Інституту аналізу та політичних консультацій «Politicon» А. Церану вважав, що в разі переростання кризи в Україні у серйозний збройний конфлікт термін «придністровізація» стане дуже актуальним для цієї країни. І це буде найгіршим варіантом розвитку ситуації, оскільки він дасть можливість чинити тиск на Київ за допомогою територій, де зберігаються заморожені конфлікти, як це має місце в Республіці Молдова. «Придністровський конфлікт повною мірою використовується Кремлем для того, щоб чинити тиск на Молдову», – підкреслював А. Церану. Експерт відзначив, що цей тиск не завжди приносить бажаний для Москви результат, оскільки наявність Придністров'я не змогла змусити керівництво Молдови відмовитися від курсу на євроінтеграцію. Те саме чекає і Україну. Все залежить від того, як Києву вдасться розв'язати наявну в країні кризу [9].

Питання євроінтеграції України, як і питання євроінтеграції Молдови, стояло на порядку денному у молдавських експертів. Автори аналітичного звіту «Экономические вызовы, стоящие перед Украиной и Молдовой на пути в ЕС», підготовленого Асоціацією зовнішньої політики Молдови, Центром дослідження Східної Європи (Литва) і Поліським фондом міжнародних і регіональних досліджень (Україна), вважали, що головними викликами, що стоять перед Україною на її шляху в Європу, є:

1) Російська агресія, яка призводить до затримок у реалізації Угоди про поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі з ЄС (УПВЗВТ), відтоку зовнішніх інвестицій і капіталу з України, закриття для українських товарів російського ринку;

2) Залежність від міжнародної фінансової допомоги за відсутності політичної волі до подальшого просування антикорупційних заходів, деолігархізації, демонополізації, податкових реформ.

3) Низькі інституційні потужності, в тому числі недостатня робота з інформування ділового співтовариства і суспільства взагалі про УПВЗВТ і можливості, які вона дає для експорту.

4) Слабкість реформаторських кіл і громадянського суспільства загалом, відсутність дієвого співробітництва між держструктурами і громадянським суспільством [11, с. 10].

Значним викликом для України у контексті анексії Криму і подій на Донбасі постала необхідність зміцнення власних кордонів та послаблення «друзів» Росії. У цьому контексті, як відзначав експерт IDIS «Віторул» Іон Тебаржа, події в Україні мали значний вплив і на її сусідів. Зокрема, Україна помітно змінила своє ставлення до Придністров'я. Київ зменшив обсяги придністровської контрабанди в Одеській області та закрит Іллічівський порт для товарів з Придністров'я. Як наслідок, регіональні еліти були позбавлені основного джерела доходів, а у риторичі Тирасполя Україна стала головним винуватцем складного економічного становища Придністровського регіону [12].

Директор програми Департаменту Східних досліджень Асоціації зовнішньої політики Республіки Молдова Наталія Стеркул констатувала, що позиція України щодо Придністровського регіону кардинально змінилася. Раніше великий акцент робився на національній проблематиці з огляду на те, що на території Придністров'я проживає значна частина етнічних українців. Цій категорії придністровських громадян Україна надавала пільги, преференції, квоти в системі освіти, допомогу у видачі паспортів. Однак у світлі останніх подій у регіоні політика України змінилася і стала характеризуватися більшою помірністю. Спільні контрольні пункти відкрили нові можливості не тільки для гарантування безпеки прикордонних зон, але і для розширення підприємницької діяльності [13, с. 4].

Гібридна війна в нинішніх умовах стала однією з найактуальніших загроз для національної безпеки України, Республіки Молдова та країн Південно-Східної Європи. Характерні компоненти

такого типу війни стали дедалі виразнішими. Н. Стеркул відмічала, що перш за все – це «цивільний компонент», який активізував непрямі силові операції, які реалізуються РФ із залученням протестного потенціалу населення. При цьому зовнішня керуюча сила доповнювалася військовими заходами прихованого характеру, що спостерігалось на Сході України. Незважаючи на те, що нова фаза реформ у галузі безпеки була розпочата в 2014 р. і в Україні, і у Республіці Молдова, в офіційних документах гібридна термінологія не була закріплена. На думку аналітика, військові доктрини та Стратегії національної безпеки і оборони у обох країнах потребують перегляду і доопрацювання відповідно до викликів сучасності [13, с. 3].

Однією із зовнішніх загроз Україні є зміна геополітичного вектора Молдови. Про це заявив голова асоціації ADEPT І. Боцан: «Я думаю, що партнери ... остерігаються того, щоб Молдова, яка знаходиться за спиною України, не стала другом ворога України. Адже, якщо переможуть проросійські сили, то в тилу України з'явиться друг Росії» [14]. Експерти ІРР вважали, що Республіка Молдова «користується» особливим інтересом з боку Російської Федерації, оскільки може слугувати геополітичним інструментом проти України і Румунії. Серед молдавських спостерігачів поширене враження про те, що їхня країна часто служить випробувальним майданчиком для політик, які потім застосовуються в Україні. Учасники переговорів з боку Республіки Молдова неодноразово помічали, що Росія намагалася змусити їх погодитися піти на багато односторонніх поступок на користь Придністровського регіону. Федералізація Республіки Молдова дозволила б Росії використовувати Молдову як «позитивний прецедент» для України і підконтрольних Росії режимів у Донецькій і Луганській областях [15, р. 8].

Російська агресія змусила Україну шукати нові способи захисту від російського впливу і заручитися підтримкою країн регіону. Як стверджувала експерт АРЕ Н. Стеркул, це чітко простежувалося в рамках співпраці ГУАМ, де намітилася тенденція до зміцнення формату взаємодії держав-учасниць і нових проявів співробітництва в цьому міждержавному форматі. На її думку, порядок денний самітів ГУАМ змінився – поряд зі звичними питаннями економічного співробітництва і транспортної взаємодії

предметом обговорення став розвиток військово-технічного співробітництва як відповідь на гібридні війни [13, с. 3]. Все це відбувалося на фоні нефункціональності СНД – після анексії Криму організація не змогла скликати позачергову зустріч міністрів закордонних справ для обговорення ситуації, оскільки вимогу України не підтримала жодна із країн учасників, крім Молдови [16].

Одним із важливих викликів на шляху євроінтеграції України є гарантування енергетичної безпеки та налагодження ефективної співпраці із сусідами в межах Енергетичного співтовариства ЄС. Україна взяла на себе зобов'язання впровадження другого і третього енергетичних пакетів ЄС, директиви яких у сфері поставок газу і електроенергії спрямовані головним чином на гарантування безпеки енергопостачань. Для цього, як вважала Н. Стеркул, Молдові та Україні необхідно гармонізувати законодавчу базу відповідно до стандартів ЄС, реформувати ринок електроенергії і модернізувати свої інфраструктури. Основними труднощами в цьому напрямі виступають: повільне затвердження нормативних актів, відтермінування та затягування процесу реструктуризації енергосистеми [13, с. 7–8].

Керівник мозкового центру WatchDog Сергію Тофілат вважав, що взаємопов'язаність енергетичних систем України, Росії і Молдови, доступ України до румунського газу та електроенергії та доступ Молдови до сховищ газу в Україні посилять енергетичну безпеку як Молдови, так України [17].

Як показав хід гібридної війни Росії проти України, одним із ключових факторів, що забезпечують життєздатність держави, є інформаційна безпека. У цьому контексті аналітики ІРР провели детальний аналіз російської пропаганди на сайті odnoklasniki.ru. І хоч дослідження переважно стосувалося випадку Молдови, у ньому є низка важливих висновків і для України. Аналіз головних пропагандистських тем, поширених у мережах соціальних груп, виявив, що найбільше посилив – 21,1% – було спрямовано проти України, 13,1% – проти Європейського Союзу, 12,1% – проти США, 20% – на підтримку Російської Федерації, тоді як теми, що стосувалися внутрішньополітичної ситуації у Молдові, користувалися значно меншою увагою [15, р. 36]. Здійснений аналіз показав, що антиукраїнські пости в «Однокласниках» оцінювали

Україну і українську владу як незаконну, неефективну і дискримінаційну. Більшість постів поєднували в собі кілька пропагандистських тем і представляли Євромайдан як ініційовану західними спецслужбами дестабілізуючу акцію; наголошували, що економічна і політична нестабільність в Україні є результатом її асоціації з ЄС; називали правлячий в Україні режим фашистським, незаконним, непопулярним, а дії Збройних сил України визначали як спрямовані проти власних громадян; просували узаконення сепаратизму в Донецькій і Луганській областях, проект Малоросії або федералізації України; характеризували український уряд як антиросійський і звинувачували Україну у встановленні візового режиму для російських громадян; підкреслювали нездатність українського уряду забезпечити економічну, енергетичну та територіальну цілісність країни [15, р. 36–37].

Аналітик АРЕ Н. Стеркул відмічала, що особлива роль у гібридній війні відводилася російській пропаганді, монолітний характер якої використовувався як важіль тиску і дестабілізував становище всередині держави. При цьому російська пропаганда була потенційно сильним ресурсом, поширеним фактично на всьому пострадянському просторі. На її думку, цей фактор вимагає переосмислення доктринальних постулатів регіональної безпеки [13, с. 3].

Одним із головних викликів, що постають перед Україною на шляху євроінтеграції, є олігархізація влади і корупція.

Експерт IPN Діоніс Ченуша дослідив функціонування олігархії у Молдові, Україні та Грузії. За його твердженням, в Україні склалася система багатополярної олігархії, тоді як у Молдові та Грузії закріпилась однополярна модель. Через надмірний вплив олігархів у кожній з цих країн поширилось явище «захопленої держави». Основною перешкодою в боротьбі з цим явищем є відсутність механізму «стримувань і противаг», контроль олігархів над судовою системою і слабкість громадянського суспільства. На його думку, П. Порошенку в Україні, як і Володимиру Плахотнюку в Молдові, Бідзіне Іванішвілі в Грузії, вдалося знищити багато меж між гілками влади в державі [18]. Без них демократія як форма правління не може втриматися, а ризик скочування до авторитаризму стає неминучим [19].

Д. Ченуша констатував, що європейська інтеграція наразі не в змозі покінчити з олігархічними пірамідами в Молдові, Україні та Грузії. Брюссель бореться з екзистенційними проблемами, які завжди будуть важливішими, ніж конкретна ситуація в трьох країнах. Тільки питання безпеки, такі як військові дії Росії на Сході України або анексія Криму, можуть привертати увагу ЄС, який зараз перебуває у стані дефіциту часу, інтересу і ресурсів [18].

Залучення олігархів до процесу прийняття рішень суперечить демократичним принципам, але олігархи в регіоні (Молдова, Україна та Грузія) виступають як незамінний санітарний агент у корумпованій політичній системі. Саме тому ідея «корисних олігархів» є прийнятною для багатьох верств суспільства (Україна, Грузія), і це робить їх легітимними для діалогу з іноземними партнерами, включаючи ЄС [18].

Сильні позиції олігархів зберігаються завдяки безлічі недоліків державних структур: 1) слабкість державних інститутів; 2) розростання неформальних відносин, заснованих на кумівстві; 3) корупція в судовій системі; 4) підтримка монополій, у тому числі державних; 5) система політичних партій, що відстоюють приватні інтереси і недостатньо дбають про інтереси виборців. За рахунок масового проникнення в політичну систему олігархічним угрупованням вдалося легалізувати неформальні відносини і монополізувати, в тому числі, процес прийняття політичних рішень.

Подолання цих викликів, що безпосередньо пов'язані із можливістю реалізації євроінтеграційного курсу, на думку аналітика, можливе шляхом здійснення низки кроків. Зокрема, зміцнення державних інститутів і викорінення корупції в державному секторі може відігравати важливу роль у перерозподілі доходів, зосереджених в сучасних умовах у руках олігархічних угруповань. Для виконання інституційних обов'язків потрібен відповідний захист та ресурси. Непідкупність державних службовців може бути забезпечена як високими зарплатами, так і санкціями за вчинення порушень. Нейтралізація неформальних відносин і кумівства можлива за рахунок розвитку конкуренції, заснованої на заслугах, за активної участі ЗМІ та громадянського суспільства. Реформування судової системи позбавить олігархів безкарності і можливості отримувати політичні та економічні пільги. Звільнення

судової системи від корупції не тільки перешкоджатиме олігархії, але й прирівняє в правах усіх політичних і економічних гравців. Підтвердження права на власність і ефективний її захист дасть позитивний безперервний ефект, зокрема, для залучення іноземних інвесторів, і підірве позиції монополій. Відкриті партійні списки, принцип пропорційності, жорстке покарання за неналежне використання державних коштів, лібералізація ринку ЗМІ та чесні і вільні вибори – приведуть до колапсу «ручних» партій олігархів і просунуть неолігархічні партії в структури державної влади [19].

Відповідаючи на питання, чи можлива європейська інтеграція без європеїзації олігархів, Д. Ченуша наголошує, що жодна серйозна реформа не матиме шансів на успіх, якщо не буде відповідати стратегічним розрахункам олігархічних груп. Водночас, у процесі європейської інтеграції олігархічні угруповання намагаються поступово коригувати поведінку згідно з правилами ЄС, але не на шкоду власним інтересам. «Прихильність» олігархів до європейських цінностей пояснюється розміщенням їхніх активів на Заході і можливістю користуватися європейськими фондами, а також продовжує їхнє політичне життя і підвищує їхні шанси на виборах [19].

Молдовські експерти, станом на кінець 2017 р., прогнозували, що найближчим часом посиляться втома ЄС від псевдореформ та імітації боротьби з корупцією в Україні. Водночас, посиляться дії Росії щодо України, особливо після того, як вона укладе вигідне перемир'я, що дасть можливість припинити військові дії в Сирії. Протидія Росії на Донбасі та у Криму може стати однією з небагатьох точок інтересу ЄС до України, якщо український політичний клас відчутно не скоротить тягу до державних грошей. Гальмування реформ в Україні створює негативну тенденцію у всьому регіоні, представляючи привабливу антимоделю для інших олігархічних еліт у регіоні [20].

Аналітик IPN Д. Ченуша передбачав, що у найближчі шість років Україна залишатиметься головною мішенню зусиль Росії з дискредитації проєвропейської влади в Києві. І найбільш значні ресурси будуть виділятися Росією на знищення легітимності

європейської інтеграції в Україні. Хоча українська політична система вибудувала життєздатний щит, який захищає її внутрішній інформаційний простір, головна загроза державі надходить від її дискредитації у світі, оскільки вона не має механізмів і ресурсів для протидії російській дезінформації за кордоном. На думку Д. Ченуші, Росія може спробувати відтворити молдавський прецедент, де в 2009–2016 рр. корупція у проєвропейських партіях серйозно підірвала привабливість європейської інтеграції. Таким чином, Кремль зосередиться на викритті перед європейською громадськістю і установами ЄС об'єктивних вад української політики [21].

Таким чином, як засвідчило наше дослідження, аналітичних центрів у Республіці Молдова небагато, але їх кількість і якість співмірна із розмірами держави. У Молдові немає державних «мозкових центрів», а їх переважна більшість є недержавними громадськими організаціями, що працюють за рахунок коштів західних донорів. Наявні проросійські «мозкові центри» переважно виконують пропагандистські функції.

Аналізуючи події в Україні, молдавські експерти основну увагу приділяли питанням, важливим і для їхньої держави – сепаратизму, євроінтеграції та експансіоністській політиці Росії. Анексію Криму і розпалювання протистояння на Донбасі аналітики переважно оцінювали як намагання Російської Федерації перешкодити прозахідному зовнішньополітичному курсу України та зберегти пострадянський простір як виняткову зону впливу. На їхню думку, основними викликами перед Україною залишатимуться: посилення обороноздатності; збереження і підвищення рівня підтримки міжнародним співтовариством; гарантування енергетичної безпеки; протидія російській пропаганді та інформаційна безпека; побудова громадянського суспільства; послаблення олігархії та ефективна боротьба з корупцією. Основною зовнішньою загрозою експерти вважали можливість продовження експансії Росії, внутрішньою – послаблення демократії та скочування до авторитаризму. Загалом молдавські аналітики позитивно оцінювали як євроінтеграційні перспективи України, так і здатність протистояти збройній агресії РФ за умови проведення системних реформ.

1. Think Tanks and Civil Societies Program (TTCSP) : веб сайт. URL: <https://www.gotothinktank.com> (дата звернення 07.06.2018)

2. McGann, James G. 2016 Global Go To Think Tank Index Report (2017). TTCSP Global Go To Think Tank Index Reports. Think Tanks and Civil Societies Program : веб сайт. URL: http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1011&context=think_tanks (дата звернення 07.06.2018).

3. АО «Центр производительности и конкурентоспособности Молдовы» (ARIA) будет ликвидировано. InfoMarket : веб сайт. URL: http://www.info-market.md/ru/macroeconomy/ao_tsentr_proizvoditelnosti_i_konkurentosposobnost_i_moldovyi_ARIA_budet_likvidirovano (дата звернення 07.06.2018).

4. Агентство «ARIA» не прощается. Point. : веб сайт. URL: <https://point.md/ru/novosti/v-mire/agentstvo-aria-ne-proschaetsya> (дата звернення 07.06.2018).

5. «Мозговые центры» в странах СНГ и Грузии: структура, задачи, основные тенденции развития / Гузенкова Т.С и др. Проблемы национальной стратегии. 2016. № 1 (34). С. 11–67.

6. Осталеп: Молдове нет необходимости вооружаться и не с кем воевать. RTR Moldova : веб сайт. URL: <https://rtr.md/novosti/politika/ostalep-moldove-net-neobhodimosti-vooruzhatsya-i-ne-s-kem-voevat> (дата звернення 07.06.2018).

7. Валерий Осталеп: «Находящиеся у власти политики предали интересы народа». Infotag : веб сайт. URL: <http://www.infotag.md/interview/224600/> (дата звернення 07.06.2018).

8. Statement of the Foreign Policy Association (APE) on Condemning the Russian Federation Military Aggression in Ukraine. Asociația pentru Politica Externă din Moldova : веб сайт. URL: <http://www.ape.md/en/2014/03/english-statement-of-the-foreign-policy-association-ape-on-condemning-the-russian-federation-military-aggression-in-ukraine/> (дата звернення 08.06.2018).

9. «Приднестровизация» Украины используется в качестве метода давления на Киев, мнения. IPN : веб сайт. URL: <http://www.ipn.md/ru/politica/62386> (дата звернення 08.06.2018).

10. Игорь Бочан: Россия «транснистризирует» Восточную Украину. Point. : веб сайт. URL: <https://point.md/ru/novosti/politika/igorj-bocan58-rossiya-transnistriizruet-vostochnuyu-ukrainu> (дата звернення 08.06.2018).

11. Экономические вызовы, стоящие перед Украиной и Молдовой на пути в ЕС / Шуките Д. и др. 2015. 44 с. URL: http://old.ape.md/public/publications/2280156_md_ru_study_final.pdf (дата звернення 11.06.2018).

12. Ursu V. The Free Trade Agreement Escaped from the Collapse of the Economy of the Transnistrian Enclave. Institutul pentru Dezvoltare și Inițiativă Sociale «Viitorul» : веб сайт. URL: <http://viitorul.org/en/content/free-trade-agreement-escaped-collapse-economy-transnistrian-enclave> (дата звернення 11.06.2018).

13. Стеркул Н. Молдавско-украинские отношения в контексте новых геополитических реалий. 2017. 9 с. Asociația pentru Politica Externă din Moldova : веб сайт. URL: <http://www.ape.md/wp-content/uploads/2017/10/Moldavsko-ukrainskie-otnosh.-2014-2017.pdf> (дата звернення 11.06.2018).

14. Соловьев В. Геополитическая целесообразность: почему внешняя политика победила в Молдове внутреннюю. NewsMaker : веб сайт. URL: <http://newsmaker.md/rus/novosti/geopoliticheskaya-tselesoobraznost-pochemu-vneshnyaya-politika-pobedila-v-moldove-21716> (дата звернення 11.06.2018).

15. Nantoi O. Platon A., Cristei A. Russian Propaganda on «Odnoklassniki» the Case of Republic of Moldova. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2018. 68 p. URL: http://ipp.md/wp-content/uploads/2018/02/Odnoklassniki_en.pdf (дата звернення 11.06.2018).

16. Moldovan Foreign Minister Says Ukraine Crisis Has Led to Reevaluation of CIS. Radio Free Europe / Radio Liberty : веб сайт. URL: <https://www.rferl.org/a/moldova-interview-gherman/25355432.html> (дата звернення 11.06.2018).

17. Tofilat S. Brief report: Moldovan energy sector challenges. WatchDog.md : веб сайт. URL: <https://watchdog.md/2017/10/23/brief-report/> (дата звернення 11.06.2018).

18. Cenușa D. «Captured state» and «useful oligarchs» in proximity of EU: Moldova, Georgia and Ukraine. IPN : веб сайт. URL: <http://ipn.md/en/integrare-europeana/79645> (дата звернення 11.06.2018).

19. Ченуша Д. Диагностика олигархии в Молдове, Украине и Грузии и пути решения для дезолигархизации. IPN : веб сайт. URL: <http://ipn.md/ru/integrare-europeana/89624> (дата звернення 11.06.2018).

20. Ченуша Д. Десять прогнозов на 2018 год: Проверка выборами европейского вектора и возрождение пророссийских сил в Молдове. IPN : веб сайт. URL: <http://www.ipn.md/ru/dosar-transnistrean/88436> (дата звернення 11.06.2018).

21. Cenușa D. Regeneration of Putin regime and implications for EaP and Moldova. IPN : веб сайт. URL: <http://www.ipn.md/en/integrare-europeana/90031> (дата звернення 11.06.2018).